

LUND UNIVERSITY

Grävda minnen: Från Skedemosse till Sandby borg

Jennbert, Kristina

Published in:
Fornvännen

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jennbert, K. (2020). Grävda minnen: Från Skedemosse till Sandby borg. *Fornvännen*, 115(4), 292-294.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Recensioner

Grävda minnen: Från Skedemosse till Sandby borg. Red. Kjell-Håkan Arnell & Ludvig Pappmehl-Dufay. Länsstyrelsen Kalmar län, Kalmar länsmuseum och Kalmar läns Hembygdsförbund, Kalmar 2015. 269 s. ISBN: 9770451271007.

Ölandsarkeologin har ett nästan mytiskt skimmer över sig. Ön har en rik förhistoria med många olika sorters arkeologiska kontexter och många exceptionella föremål. Öländsk arkeologi är betydelsefull för våra tolkningar om skandinavisk förhistoria och historia. Där finns också en spännande arkeologihistoria med flera framträdande och starka personligheter. Antologin *Grävda minnen: Från Skedemosse till Sandby borg* omfattar 18 artiklar från föreläsningar som hölls vid två minneskonferenser för att hedra Hella Schultze (2012 på Linnéuniversitet i Kalmar) och Ulf Erik Hagberg (2013 i Gärdslösa på Öland). Boken utgör dessutom en gemensam satsning från olika verksamhetsinriktningar inom arkeologin: Länsstyrelsen i Kalmar, Kalmar Länsmuseum och Kalmar läns Hembygdsförbund.

Det är mycket glädjande att ta del av *Grävda minnen: Från Skedemosse till Sandby borg*. Genom bokens olika artiklar förstår man hur betydelsefulla Ulf-Erik Hagberg och Hella Schultze var i den öländska arkeologin. Stig Rydhs artikel om Ulf Erik Hagberg visar hans intensitet och kreativitet, hans breda erfarenhet och hur han lyfte fram vetenskaplig och populärvetenskaplig arkeologi i en sann tvärvetenskaplig anda med bl.a. arkeologi, ortnamnsforskning och folklöristik, inte bara på Öland utan också i Västergötland och på Statens historiska museum i Stockholm. Margareta Beskow Sjöberg och Kjell-Håkan Arnell skildrar Hella Schultzes stora intresse för arkeologi, inte minst hennes kunskap om järnåldersgravfält och Köpingsviksområdet, men också hennes passion och kunskap om hästar och hästavel. Artiklarna i boken kretsar kring dessa två personer. De knyter an till deras arkeologiska insatser och med intressanta perspektiv vidgas deras insatser till senare och aktuell arkeologisk forskning.

Fornvännen 115 (2020)

Boken *Grävda minnen: Från Skedemosse till Sandby borg* tar ett hundraårsperspektiv på arkeologin på Öland. Avgränsningen till 100 år är fullt förståelig eftersom syftet är att fokusera på de två minneskonferensernas huvudpersoner. Ett längre tidsperspektiv hade dock gett ytterligare bränsle till att belysa Ölandsarkeologins särart. I vilket fall som helst visar boken att det är nödvändigt att inte förglömma den kunskapsupbyggnad som pågått sedan man började med arkeologiska undersökningar på ön.

Artiklarna utgör ett axplock av den öländska arkeologins rika material. De representerar samtliga arkeologiska perioder och fokuserar på olika typer av arkeologiska kontexter, metoder och frågeställningar. Det är slående hur mycket av den öländska arkeologin som har resulterat i akademiska avhandlingar, främst vid Uppsala universitet men också vid Stockholms och Lunds universitet.

Ludvig Pappmehl-Dufay ger i sin inledande artikel en nyttig översikt av den arkeologiska forskningen på Öland. Översikten är begränsad till ett hundraårsperspektiv med början år 1913. Man får en stark känsla av att mycket av Ölandsarkeologin handlar om att en relativt liten grupp av karismatiska personer har satt sin prägel på forskningsmiljön. De forskningsteman som tidigt utkristalliserats kom att förädlas genom insatser av yngre arkeologigenerationer. Stenåldersplatser, bebyggelse, borgar, stengrunder, järnåldersgravfält, våtmarker och landskap är teman som också resulterat i många akademiska avhandlingar. Den arbetsmiljö som Ulf Erik Hagberg och Hella Schultze var med om att skapa var en kreativ miljö, där människor kunde utvecklas. Jag uppfattar det som att det på Öland fanns möjligheter att som arkeolog göra det man ville. Det fanns en kunskaps sociologisk anda som fortplantat sig fram till idag. Ölandsarkeologin framstår som en mycket framgångsrik regional arkeologisk miljö.

Under årens lopp har man satsat på olika mer översiktliga arkeologiska projekt som fått betydelse för bearbetningen och tolkningen av den öländska förhistorien. Kenneth Alexandersson

diskuterar lösfyndsinventeringen 1996–1997 och som resulterade i många nya platser från sten- och bronsåldern. Karl-Oskar Erlandsson skriver om skattfyndsprojektet 1990–1992 där metalldektekring avslöjade en systematisk plundring av flera kända fyndplatser men pekade också på platser där detta ännu inte skett.

Artiklarna håller generellt en mycket hög vetenskaplig standard. Här finns perspektivrika resonemang och utvärderingar av arkeologiska material och de metoder som använts i analyser.

Flera av artiklarna berör bebyggelse, fornborgar och våtmarksfynd. Charlotte Fabeck och Ulf Näsman påtalar i sin artikel om den öländska järnåldersbebyggelsen kunskapsluckor och behovet av att göra kritiska granskningar av arkeologiska material och tolkningar. Ludvig Pappmehl-Dufay och Johan Åstrand lämnar en mer beskrivande artikel om undersökningarna av Prästthage – en tidigmedeltida gård utanför Köpingsvik. Magnus Stibéus vill med sin artikel om Borgholms slott fördjupa kunskapen om de aktörer som bidragit till borgens olika roller under tidig medeltid.

Helena Victor presenterar och diskuterar resultaten från utgrävningarna i Sandby borg. Hon argumenterar för att borgen varit utsatt för en massaker och att fynden ger en ögonsblickbild av händelserna. Helene Wilhelmsson närgranskar ett bortglömt våtmarksfynd av två människor i Emmetorp. Hennes osteologiska detaljanalys av benmaterialet skildrar en tragisk händelse från den förromerska järnåldern. Anne Monikander ger en översikt av våtmarksritualer i Skedemosse och visar på komplexiteten att tolka de många deponeringarna i mossen.

Två artiklar behandlar gravskick på Öland. Charlotte Hedenstierna-Jonson utgår från gravarna i Klinta och för en intressant diskussion om kvinnogravarna. Magnus Petersson tar upp ett gravfält vid Triberga och det vikingatida gravskicket på Öland. Rachel Howcroft, Gunilla Eriksson och Kerstin Lidén använder gravfältsmaterial för att studera amningsmönster under järnåldern på södra Öland.

Särskilda föremålstyper lyfts fram i några artiklar. Stenåldersundersökningar i Köpingsvik redovisas genom en traditionell genomgång av groppkeramisk keramik av Ludvig Pappmehl-Dufay

och Ole Stilborg. Utifrån en djupdykning av ett stenhuvud funnet intill Resmo källa för Torun Zachrisson en intressant diskussion av heliga källor på Öland. Gustaf Trotzig ger en ingående exposé över silverskatten funnen i Klinta. Laila Kitzler Åhlfeldt resonerar kring runfragment i Köpings kyrka.

Artiklarna har samtliga en arkeologihistorisk ansats. De behandlar främst platser och arkeologiska fenomen från järnåldersperioden, med något undantag från stenåldern. Det kan tyckas ensidigt, men så är också urvalet av artiklar beroende på föreläsningarna på minneskonferenserna. Urvalet av artiklar är beroende på aktuell och pågående forskning, som på ett eller annat sätt är kopplade till personerna Ulf Erik Hagberg och Hella Schultze.

Boken pekar på hur angeläget det är att återgräva i rapporter och magasin liksom att eftergräva på tidigare undersökta platser. Handläggare inom kulturmiljön, antikvarier inom museisektorn och grävande/forskande arkeologer behöver en uppgradering av vad tidigare arkeologer utförde med sina praktiska och teoretiska förutsättningar och utgångspunkter. Det är betydelsefullt att man idag inom arkeologin skriver sammanställningar och att man gör synteser av arkeologiska material och att man kritiskt granskar slutsatser och tolkningar. Genom den upphandling av uppdragsarkeologin som genomförts under de senare decennierna är det allt mer komplicerat att få grepp om utförda undersökningar, att lokalisera rapporter och återfinna dokumentation. Sammanställningar är nödvändiga, vilket publikationen *Grävda minnen* är ett utmärkt exempel på.

Artiklarna håller generellt en mycket hög vetenskaplig standard. Här finns perspektivrika resonemang och utvärderingar av det arkeologiska materialet och de metoder som har använts i prospekteringar och analyser. Boken är rikt illustrerad med högkvalitativa bilder av föremål och miljöer. Utmärkta fotografier på arkeologer och utgrävningsmiljöer från olika tider förhöjer känslan av publikationens arkeologihistoriska ambitioner. Vad artiklarna i boken beskriver är hur tidsbunden arkeologin är i sitt utövande och hur betydelsefullt det är att aldrig glömma vad som tidigare gjorts. Att återuppliva bortglömda

platser och föremål i det arkeologihistoriska arkivet blir i vår tid alltmer nödvändigt.

Kontentan av att läsa artiklarna i *Grävda minnen* är att Ölandsarkeologin under generationers arbete avsevärt har flyttat fram vår kunskap inte bara om öns förflutna utan också om skandinavisk förhistoria. Öländsk arkeologi lämnar ingen oberörd. Betydelsen av tillbakablickar kan inte nog poängteras. Att hedra minnet av Ulf Erik Hagberg och Hella Schultze genom att ordna minneskonferenserna och att publicera Grävda minnen är hedervärt.

Kristina Jennbert

Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds universitet
Box 192
SE-221 00 Lund
kristina.jennbert@ark.lu.se

Oskarshamn före Oskarshamn: Från islossning till reformation. Red. Joakim Goldhan. Oskarshamns kommun, Oskarshamn 2017. 286 s. ISBN 9789185993468.

I förordet till boken *Oskarshamn före Oskarshamn: Från islossning till reformation* skriver representanter för stiftelsen Anérska fonden, som varit med och finansierat utgivningen, att området som idag utgör Oskarshamns kommun hamnat lite i skuggan av omgivande regioner som tagit större plats i kulturhistorien. Syftet med boken framträder därmed: det är att bidra till att fylla de kunskapsluckor som uppenbarligen finns. Också bokens redaktör Joakim Goldhahn konstaterar i sin inledning att Oskarshamn med omland inte är förstahandsval som exempel för den som intresserar sig för Nordeuropas förhistoria och medeltid. Källäget är inte det bästa och det glest befolkade området har inte lockat till sig arkeologer och kulturhistoriker, som hade kunnat intressera sig för sitt närområdes förflutna, varken som bofasta eller säsongboende. Men ett sådant faktum, att det är ont om källmaterial, kan skapa metodologiska utmaningar för forskare och paradoxalt nog ge förutsättningar för innovativ kunskapsproduktion eftersom de källor som trots allt finns måste användas på ett kreativt sätt. De

sex skribenter som lämnat bidrag till boken har också utnyttjat tillgängliga källor, såväl materiella som skriftliga, mycket konstruktivt och resultatet har blivit en genomgående både kvalitativ och tillgänglig publikation. Det är inte alldeles självklart att kommuner idag satsar på forskning när konkurrensen om den kommunala budgeten är hård, så Oskarshamns kommun förtjänar en eloge för att ha bidragit till att forskare inom flera olika humanistiska discipliner har fått möjlighet att bedriva och publicera forskning om det förflutna inom den nuvarande kommunens gränser. Boken har en vetenskaplig verkshöjd med sedvanlig akribi, men ett populärvetenskapligt anslag och en språklig nivå som fungerar också för en historiskt intresserad allmänhet, en inte alldeles enkel balansgång som redaktör och författare lyckats väl med.

Boken har en i huvudsak kronologisk disposition, där Michael Dahlins inledningskapitel »Landskap i förändring» ger en bakgrund till varför naturlandskapet i nuvarande Oskarshamns kommun ser ut som det gör, och sedan får vi i de följande sju kapitlen följa människans nyttjande och omformande av de naturgivna förutsättningarna till ett kulturlandskap. Det avslutande kapitlet har titeln »En ny bygd» av Alf Ericsson behandlar Oskarshamnstrakten under medeltid och 1500-tal. I denna text används, liksom i kapitlet om medeltiden av Roger Axelsson och »Ut-skärsfisket» av Peter Norman, både textkällor och materiella källor, medan »Stenålder» av Kenneth Alexandersson, »Bronsålder» respektive »Järnålder» av Michael Dahlin liksom »Kärlet i graven» av Torbjörn Brorsson uteslutande bygger på kunskap vunnen ur materiella lämningar i form av fornlämningar i landskapet, fynd och resultat från arkeologiska undersökningar, samt lösfunna föremål. En röd tråd genom alla kapitel och sammanhållande perspektiv i publikationen är landskapet som utgångspunkt för framställningarna snarare än enstaka fynd, platser eller företeelser. Detta är möjligen en följd av hur kallsituationen i området ser ut, där praktfynd, monumentala borgar eller hemvister för enskilda historiska märkespersoner lyser med sin frånvaro. Det goda detta fört med sig är alltså ett fokus på helheter snarare än detaljer.

Detaljer är dock det som skapar helheterna